

EDUCAȚIA INTERCULTURALĂ – RESURSĂ PENTRU DEZVOLTAREA COMUNITĂȚILOR MULTICULTURALE

*Profesor învățământ primar: Buia Elisabeta
Liceul Tehnologic „Liviu Rebreanu” Maieru*

Interculturalismul este un nou mod de abordare a realității sociale ce presupune așezarea pluralismului cultural în cadrele unei filosofii umaniste, ce vizează toate domeniile vieții. În prezent, interculturalismul presupune o analiză factorială a realității contemporane, complexe și fluide, secondată de o hermeneutică filosofică, legată de necesitatea conceptualizării fenomenului interculturalității.

Școlii îi revine rolul de a reflecta în curricula caracteristicile postmodernității și ale globalizării, de a educa formatorii și formabilii pentru a descoperi și a înțelege unitatea existențială a omenirii pe această planetă. După monismul și etnocentrismul școlii din perioada anterioară, educația interculturală reprezintă o adevărată „dinamitare” a curriculei, impunând o reconsiderare, o reinterpretare și o reformulare a scopurilor, conținuturilor, strategiilor și sistemelor sale de evaluare. Interculturalitatea în demersul educațional înseamnă mai ales a face ceva altfel. Acest altfel înseamnă o nouă deschidere paradigmatică a orizontului de gândire spre existența factuală a realității sociale. Pentru achiziția de cunoștințe și pentru dobândirea de deprinderi de tip practic sau intelectual este posibilă utilizarea paradigmatelor pedagogice tradiționale:

- Paradigma transmisiei ce pune în centru cunoștințele de acumulat și cunoștințele programelor, considerând că singurele referințe valabile sunt cunoștințele transmise de profesor, manualul și alte materiale auxiliare, dar în acest caz observăm că elevul este perceput ca un receptor pasiv.

- Paradigma condiționării pune în centrul procesului didactic elevul și se focalizează pe obiective precise ce țin de achiziționarea de cunoștințe, priceperi și deprinderi. Observăm că în acest caz, elevii se simt importanți și coparticipativi pentru că li se conferă un rol activ în cadrul procesului didactic, ei fiind încurajați cu această ocazie să formuleze și unele reflecții personale. Din perspectiva integrării europene și euro-atlantice școala trebuie să-și propună ca scop asigurarea coerenței existențiale și a identității individului în condiții de eficiență socială și interculturală. Identitatea și alteritatea sunt inseparabile și coevolutive, iar identitatea se va desface și se va reface permanent, în funcție de circumstanțele în care va activa subiectul. Se impune ca indivizii să fie abilitați în a gestiona prompt și eficace și aceste fenomene. Educația interculturală presupune, pe de-o parte asigurarea unei comunicări autentice cu sine și a lua cunoștință cu propria identitate culturală, iar pe de altă parte comunicarea cu un alter, individ sau grup, care permite construcția activă a identității de cetățean al Europei și al lumii.

Educația interculturală nu presupune doar existența unor elevi aparținând mai multor etnii sau grupuri etno-culturale ci o nouă metodologie ce caută să integreze în spațiul educațional unele principii precum: toleranța, egalitatea, complementaritatea valorilor, dar mai ales să exploateze specificul spiritual al valorilor locale atașându-le la valorile generale ale umanității.

Experiența tragică a unor conflicte interetnice din Europa zilelor noastre, vulnerabilitatea civilizației actuale față de riscul întoarcerii la barbaria și stupiditatea unor

războaie interetnice (Kosovo, Transnistria, Abhazia și Osetia) și interconfesionale (Irlanda de Nord), toate acestea impun crearea unor structuri care să facă posibilă funcționarea Europei Unite ca Europă a minorităților dar și a diversității.

Problematica minorităților și a relațiilor interetnice se validează structural prin existența unei polarități sociale și economice. Inegalitatea dezvoltării sociale și economice între diferitele regiuni se pliază pe modele culturale diferite, specific regionale și fac posibile incidente cu caracter interetnic.

Dimensiunea postmodernă, valorizând experiența holocaustului dar și pe cea a managementului conflictelor și cooperării a dat o nouă paradigmă interculturalismului ca dialog în care diferența este benefică. Toate provocările etnice și multiculturale fac necesară orientarea educației spre interculturalitate ca sferă a dialogului cultural, resursă pentru dezvoltarea comunităților multiculturale.

Educația interculturală se poate aplica ca o contextualitate generată de imperativele integrării europene. Societatea zilelor noastre devine din ce în ce mai accentuat pluriculturală. Problema coexistenței diferitelor culturi în sânul aceleași societăți aduce după sine riscul unui dezechilibru transcultural.

Pot fi evaluate două domenii ale abordării interculturale. Prima vizează nivelul realității obiective și științifice, cea de a doua proiectul de educație și de organizare socială. Din perspectivă interculturală sunt posibile:

- recunoașterea diversității reprezentărilor, referințelor și valorilor;
- dialogul, schimbul și interacțiunile dintre aceste diverse reprezentări și referințe;
- dialogul și schimbul între persoanele și grupurile ale căror referințe sunt diverse, multiple și, adesea, „divergente”;
- dinamica și relația dialectică, de schimbări reale și potențiale, în timp și spațiu.

Odată cu dezvoltarea comunicării, culturile și identitățile se transformă și fiecare participă la transformarea altor culturi. Formarea competenței de a intra în raport eficient cu alteritatea, fără disoluția propriei identități, presupune întărirea spiritului critic și cultivarea reflexivității față de experiența cotidiană, prin angajare conștientă în procesul definirii de sine prin întâlnirea cu altul. Eficiența comunicării școlare în perspectivă interculturală implică diminuarea incertitudinii și a anxietății legate de alteritate și construcția unei noi perspective a celuilalt, ce se cere experimentată la clasă. Eludarea etnocentrismului și deschiderea spre pluralismul cultural implică o decentrare a teoriilor educației și ale comunicării, de pe emițător pe receptor. Principiul priorității receptorului este poate principiul călăuzitor al educației interculturale. Receptorul este creator de sensuri în comunicare, uneori cu totul altele decât cele scontate de emițător. Iată de ce, a decodifica sistemul de referință și sistemul de valori al receptorului este o obligație pe care emițătorul trebuie să și-o asume în momentul comunicării interculturale.

Pentru ca indivizii să surprindă nuanțat dinamica actului de comunicare interculturală, școala trebuie să faciliteze exercițiul comunicării prin cultivarea proactivă a interacceptării prin intercunoaștere și respectare în fapt a individualității fiecărui elev. Dacă școala nu va face proba faptului că trăiește și aplică ceea ce propagă, nu se va bucura de credibilitate. Toleranța la diversitate nu se poate învăța decât într-o școală în care discursul liberal și atitudinea liberală față de elev sunt convergente, în sensul încrederii în celălalt, al acceptării necondiționate a acestuia.

Adevărata provocare este poate aceea, de a oferi experiențe de comunicare optimizatoare, care să permită ieșirea din sine și deschiderea spre celălalt, ceea ce poate implica uneori lupta cu propriile prejudecăți și stereotipuri și reconsiderarea acestora.

Aceste experiențe relevante ce permit autoanaliza și autoresponsabilizarea pentru ceea ce sunt și ceea ce gândesc își pierd din semnificație dacă școala nu facilitează formarea și exersarea competențelor de participare și influențare a vieții comunitare.

Comunicarea interculturală ne provoacă la anumite exigențe:

- să construim o atitudine de învățare și acceptare a diversității
- să arătăm respect pentru partenerii culturali
- să ascultăm atent o altă persoană
- să suspendăm discriminările și prejudecățile
- să ne formăm competențe lingvistice așa încât să putem comunica în alte limbi
- să învățăm să ne adaptăm la situații noi.

Sociologii sunt de părere că este necesară o anumită perioadă de timp pentru acomodarea și descoperirea valorilor noii culturi în vederea stabilirii unei ierarhii valorice din perspectiva căreia să se poată stabili perspectiva noului spațiu spiritual.

Persoana care pătrunde într-un alt orizont cultural se va vedea confruntată cu un alt sistem de percepție a realului, cu un ansamblu de viziuni culturale și cu un mod diferit de relaționare. În situația creată trebuie să se exploateze simbolurile comune și elementele culturale asemănătoare care pot facilita trecerea dintr-o lume cu valorile ei, în alta mai bogată și mai permisivă la valorile eterogene. Elementele comune se pot converti în suporturi pentru catalizarea procesului de integrare.

Educația interculturală constituie așadar, o opțiune ideologică în societățile democratice și vizează pregătirea tinerilor ca viitori cetățeni în așa fel încât ei să facă cea mai bună alegere și să se orienteze în contextele multiplicării sistemului de valori.

Problemele interetnice au existat din perioade istorice anterioare, iar rezolvarea acestora a fost, fie ignorarea lor, fie impunerea asimilării și purificării etnice, fie enclavizarea și autonomizarea pe criterii etnice.

Tânără generație trebuie să fie educată în așa fel încât să suporte mutația și diversitatea culturală necesară atât pentru minoritari cât și pentru majoritari. De altfel, demarcația clasică între minoritari și majoritari e tot mai dificil și periculos de realizat.

În cazul învățământului românesc, abordarea interculturală ar trebui să genereze o serie de reflecții asupra unor chestiuni, cum ar fi:

- Necesitatea de a fundamenta un sistem și o structură instituțională pentru învățământ,

care să fie mult mai flexibilă și mai permisivă la autonomia unităților de bază;

- Capacitatea sistemului școlar de a asigura un învățământ în limba maternă pentru comunitățile minoritare, însă trebuie meditat până la ce nivel se poate merge cu instrucția în limba maternă, într-un stat național și unitar (problema minorității din zona Harghita, Covasna).

- Necesitatea de a stabili o serie de obiective educaționale centrate pe dobândirea autonomiei spirituale, pe autoinstrucție și autoeducație.

Realitatea socială pune în discuție cerința de a revizui, cu mare responsabilitate conținuturile programelor de educație și imprimarea unor direcții interculturale asupra unor discipline de învățământ. De asemenea, se impune lărgirea gamei de strategii și metodologii didactice prin evidențierea de metode și tehnici didactice mai suplă și compatibile deschiderii interculturale și interetnice.

Putem observa că în comunitățile pluriculturale cu etnii eterogene, unde se manifestă tensiuni interetnice, demersul intercultural trebuie să se centreze pe scopuri terapeutice de înțelegere, conviețuire pașnică și completare în mod constructiv. Cu siguranță, numai acționând în acest mod pot să fie anticipate unele conflicte iar altele să fie stinse.

Ne punem întrebarea care sunt instituțiile abilitate să facă acest lucru. Cu siguranță strategiile aplicate de către școală, biserică, diferitele organizații și fundații culturale trebuie să participe activ pentru a implementa unele programe care în cele din urmă trebuie să ducă la buna conviețuire și efort susținut pentru bunăstare materială.

Obiectivele specifice ale educației interculturale:

- Dobândirea de cunoștințe privind cultura în general și impactul acesteia asupra comportamentului individual și de grup privind propria cultură sau alte culturi;
- Dezvoltarea deprinderii legate de viața într-o societate interculturală (conștientizarea propriilor determinări culturale, capacitatea de a relativiza punctele de vedere, abilități comunicaționale și relaționare);
- Formarea de atitudini: respect pentru diversitatea culturală, pentru identitatea culturii proprii și a celorlalți și refuzul discriminării și al intoleranței;
- Stimularea participării în sensul promovării principiilor unei societăți interculturale și a combaterii discriminării și a intoleranței.

Perspectiva interculturală de concepere a educației, dacă este corect concepută, poate să conducă la atenuarea unor conflicte și chiar la eradicarea violenței în școală prin formarea unor comportamente demne de democrația mileniului trei, într-o Europă unită, cum ar fi:

- aptitudinea de a comunica (a asculta și a vorbi);
- cooperarea și instaurarea în cadrul unui grup școlar sau de joacă, precum și în cadrul grupurilor interetnice;
- respectul față de sine și toleranța față de opiniile diferite;
- atitudinea pozitivă față de persoane indiferent de cultură și de limbă;
- soluționarea pașnică și cu responsabilitatea problemelor interpersonale.

Educația este purtătoare prin ea însăși a unui etos eminentemente spiritual. Ea nu numai că facilitează individului accesul la zestrea culturală, dar se convertește în instanță culturală sui-generis. „Educația este producătoare de cultură (și nu numai reproductivă).”

Abordarea interculturală în educație constituie o nouă manieră de concepere și implementare a curriculumurilor școlare și o nouă atitudine relaționare între profesori, elevi și părinți. Perspectiva interculturală deschide noi piste de manifestare a diversității și diferențelor. Abordarea interculturală nu se reduce la o prezentare cumulativă a unor cunoștințe despre valorile altora, ci înseamnă cultivarea unor atitudini de respect și de deschidere față de diversitate. Această atitudine se naște printr-o permanentă comunicare cu alții și printr-o decentrare atentă și optimă față de propriile norme culturale.

Bibliografie:

1. Cojocaru, Ștefan, *Metodologia elaborării proiectelor*, Editura Expert Project, Iași, 2003
2. Culianu, I. P., *Eros și magie în renaștere*, Editura Teora, București, 1995.
3. Cucuș, C., *Educația. Dimensiuni culturale și interculturale.*, Ed. Polirom, Iași, 2000.
4. Miftode, Vasile, *Populații vulnerabile și fenomene de automarginalizare*, Editura Lumen, Iași, 2002.